مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023
۵۹-۷۷
تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۲۷ تاریخ پذیرش نهایی : ۱۴۰۲/۰۹/۱۸

بررسی نقش شاخص‌های سلیقه در طراحی نمای ساختمان‌های مسکونی شهر تهران (نمونه موردی: منطقه ۲۲ شهر تهران)

حبیب سهرابی پارسا: فارغ‌التحصیل دکتری معماری دانشگاه تهران، تهران، ایران.
حامد مظاهریان*: دانشیار گروه معماری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

در گروه‌های متفاوت اجتماعی توجه به محیط و ارکان آن دارای جنبه‌های متفاوتی می‌باشد؛ و این امر خود درک زیبایی، معانی و تعابیر علایم را منوط به نوع نگاه آن‌ها نموده است. عوامل مؤثری در شکل‌دهی نماهای شهری مؤثر هستند که این امور تأثیری مستقیم از طراحان، کارفرمایان و ساکنین این بناها دارد. این پژوهش با هدف استخراج و اثر سنجی مؤلفه‌های مؤثر در زیبایی نمای ساختمان‌های شهر تهران صورت پذیرفته است. این پژوهش دارای رویکرد ترکیبی کیفی در کمی است که ابتدا مؤلفه‌های مؤثر در طراحی نماها از ادبیات نظری استخراج سپس برای تدقیق سازی متغیری در نرم‌افزار ATLASTI شروع به تقلیل داده‌ها می‌شود، برای این منظور با ۲۸ نفر از هیئت متخصص مصاحبه نیمه ساختاریافته صورت می‌گیرد پس از استخراج کد گزاری وارد مرحله کد گزاری محوری می‌شود. نتایج به دست آمده در مرحله کیفی در قالب پرسشنامه تدوین می‌شود و برای میزان شدت اثر بین سه گروه کارفرمایان، طراحان و متخصصین به‌صورت تصادفی توزیع می‌گردد نتایج مقایسه‌ای بین این سه گروه با آماره‌های استنباطی در نرم‌افزار JMPSAS16 گرفته شد و در انتها برای میزان همبستگی پاسخ‌ها و افتراق معنایی به این گروه‌ها در نرم‌افزار همبستگی گرافیکی گرفته می‌شود نتایج نشان می‌دهد که در گروه کارفرمایان مؤلفه‌های نوع مصالح، عدم استفاده از فرم‌های نامتعارف و نامأنوس، سن، تصویر عینی از نما با مقدار (۱/۰۰۰) بیشترین میزان سهم عاملی و کمترین مربوط به مؤلفه استفاده از مصالح قابل شست‌وشو با مقدار (۰/۲۵۴) است. در گروه طراحان مؤلفه عدم استفاده از فرم‌های نامتعارف و نامأنوس، سن، انعطاف‌پذیر بودن در اجرا، تقارن و ریتم با مقدار (۱/۰۰۰) و کمترین مربوط به جنسیت با مقدار (۰/۳۵۵) در گروه ساکنین مؤلفه سن، ارتباط و مجاورت با مقدار (۱/۰۰۰) و کمترین مربوط مذهب با مقدار (۰/۳۸۱) است.

واژگان کلیدی: عوامل مؤثر در طراحی نما، ساختمان‌های مسکونی شهر تهران، روش آمیخته.

* نویسنده مسؤول: mazaheri@ut.ac.ir

Investigating the role of taste indicators in the design of facades of residential buildings in Tehran
(Case example: District 22 of Tehran)

Abstract

In different social groups, attention to the environment and its elements have different aspects. And this has made the understanding of the beauty, meanings and interpretations of the signs dependent on the way they look. Effective factors are effective in shaping urban facades, which have a direct impact on the designers, employers and residents of these buildings. This research has been carried out with the aim of extracting and measuring the effectiveness of the effective components in the beauty of buildings in Tehran. This research has a combined qualitative and quantitative approach, which first extracts the effective components in the design of facades from the theoretical literature, then begins to reduce the data in the ATLASTI software to refine the variable, for this purpose, a semi-structured interview was conducted with 28 expert panelists. It takes place after extracting coding, it enters the phase of axial coding. The results obtained in the qualitative phase are compiled in the form of a questionnaire and randomly distributed among the three groups of employers, designers and experts for the intensity of the effect. The comparative results between these three groups were obtained with inferential statistics in the JMPSAS16 software. In the end, for the degree of correlation between the answers and the semantic differentiation of these groups, a graphical correlation is taken in the software. The results show that in the employers' group, the components of the type of materials, non-use of unusual and unfamiliar forms, age, objective image of the facade with The value of (1.000) is the highest factor and the lowest is related to the use of washable materials with the value of (0.254). In the group of designers, the component of not using unusual and unfamiliar forms, age, flexibility in execution, symmetry and rhythm with a value of (1.000) and the least related to gender with a value of (0.355) in the group of residents, the component of age, communication And proximity is with the value (1.000) and religion is the least (0.381) related with the value

Keywords: effective factors in facade design, residential buildings in Tehran, mixed method.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

مدیریت شهری

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲

Urban managment
No.72 Autumn 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

۱- مقدمه

همواره یکی از اساسی‌ترین عناصر معماری درگیر با فضای شهری و مخاطب، نمای ساختمان‌هایی است که در کالبد شهری جای گرفته‌اند و پیوسته در ارتباط مستقیم و بی‌واسطه با محیط شهری واقع می‌شوند (Dadashpoor et al,2022:104). تحولات چند دهه‌ی اخیر، چه در مصالح و تنوع سبک‌ها و چه به دلیل سرعت ساخت‌وساز موجب گردید که ضرورت توجه به‌نما، هماهنگی و ساماندهی نماهای شهری موردتوجه قرار گیرد (عطارد و کاشی، ۱۸۶،۱۳۹۶). نما نمود خارجی ساختمان و عنصر اساسی سازنده‌ی بدنه‌ی شهری محسوب شده و اهمیت قابل‌توجهی در تشکیل کالبد شهر دارد. اغتشاش و ناهماهنگی موردبحث در نماهای معماری مربوط به تمام طیف ساختمان‌ها است ولی ازآنجایی‌که ساختمان‌های مسکونی غالب ساختمان‌های موجود محسوب می‌گردند بنابراین بحث این پژوهش متمرکز به روی این دسته از ساختمان‌ها خواهد بود. (شهبازی و همکاران، ۱۳۹۹:۱۳۷) مسکن به‌عنوان فضایی که افراد بیشترین ساعات عمر خود را درون آن می‌گذرانند واقف اهمیت است. امروزه بیشترین سهم توجه به این موضوع معطوف به مسئله‌ی پلان بوده است (Ghasemi,2022:104) اما می‌دانیم نما به‌عنوان وجهی از ساختمان، تأثیر به سزایی بر ذهن مخاطب می‌گذارد که در تعامل بینابین درون و بیرون، ازنظر روانی، یا موجب آرامش و یا باعث تنش می‌گردد. در مقام تمثیل، نما به‌عنوان لباس و پوشش ظاهری بنا است که معرف شخصیت داخل آن بوده و می‌بایست با آن تناسب داشته باشد. (ایمانی و ظفرمندی، ۳۹،۱۳۹۶)

به‌مرورزمان این رویه از درون به بیرون متظاهر شده و خانه رویه‌ی شهری پیدا می‌کند و تمایل دارد جلوه‌ی شهری داشته باشد. نقطه‌ی تلاقی معمار و تمام آموزه‌ها، تفکر و دانسته‌های نظری‌اش با ذائقه‌ی مردم، همواره یکی از نقاط چالش‌برانگیز در مسیر آرای معماری است (قاسمی و همکاران،۱۴۰۱:۳۸) این مسئله بیشترین اهمیت خود را در حوزهی معماری مسکونی به‌عنوان اختصاصیترین انتخاب افراد درزمینه معماری آشکار می‌سازد (کسروی، ۱۳۹۶، ۹). از سویی دیگر، سرعت حداکثری ساخت مسکن در چند دهه‌ی اخیر و رشد آن در راستای عمودی، اساساً زمانی را برای اندیشیدن و پرداختن به‌نما در اختیار طراحان و صاحب‌نظران قرار نداده است (مؤمنی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۹-۲۱). در کنار این مسئله و مسائل عنوان‌شده در بالا، کم‌توجهی به نشانه‌های ظاهری معماری مسکن که درگذشته وجود داشته، به‌علاوه‌ی پویا شدن افکار مخربی چون خودنمایی، فخرفروشی و تجمل‌گرایی با هدف رقابت، زنگ خطری برای سیمای ساختمان مسکونی است با این مضمون که تحت سلطه‌ی آن‌ها ظاهر نما از ایفای نقش خود دورمانده است (تراب‌زاده، ۱۳۹۴). آفتی که از آن به‌عنوان «بیگانگی ظاهر و معنا» یاد می‌کنیم، گواه این مطلب ساختمان‌های مسکونی سطح شهر با رویه‌های متفاوت از هم هستند که به‌ندرت احساس خانه را به ناظر انتقال می‌دهند (وحدت و رضایی‌راد، ۱۳۹۶:۷۷-۸۴).

درواقع، با نگاه دقیق به ظاهر شهر شاهد ناهماهنگی و هزار رنگی نمای خانه‌ها هستیم. حتی در برخی موارد نماهایی را دیده می‌شود که بی‌توجه به فرهنگ بومی و هویت شهری گذشته، مفاهیم غریب و ناآشنایی را در ذهن مخاطب جایگزین نموده‌اند که هیچ ارتباطی با مفهوم زندگی ندارد (Scruten, 2006). شواهد نشان می‌دهد که امروزه با رشد جمعیت و مهاجرت و به‌تبع آن افزایش نیازهای آدمی به کاربری‌های گوناگون و با پیشرفت تکنولوژی و سرعت گرفتن ساخت‌وساز برای پاسخگویی به نیازها، سیل عظیمی از ساختمان‌های چندین و چندطبقه در حال برآمدن از زمین هستند. چنین ساخت‌وساز گسترده‌ای و لزوم اجرای پوسته بر بدنه‌ی هر یک از آن‌ها، تنوع حداکثری را در عرصه‌ی نماسازی موجب گردیده است (ایمانی و ظفرمندی، ۳۶،۱۳۹۶). این تنوع تحت تأثیر عواملی ازجمله: زمینه‌ی طرح، فرهنگ، اهداف اقتصادی، سلیقه‌ی مخاطبین، نظر طراح، قوانین اجرایی و دلایلی ازاین‌دست، قرارگرفته است و نما در کشمکش این عوامل طرح می‌شود. مسئله‌ای که امروز دغدغه‌ی قابل‌توجه بسیاری از کارشناسان و طراحان شهری است. (جانی‌پور، ۱۳۸۵)

تمایزات اجتماعی ناشی از عدم تجانس در سرمایه فرهنگی و اقتصادی شهروندان و در کنار نابسامانی و سوء مدیریت شهری زمینه را به‌گونه‌ای فراهم آورده که معماران و طراحان نماهای شهری نیز همسو باذوق و سلیقه شهروندان سیمای بصری شهر تهران را رقم بزنند که نتیجه آن متأسفانه ظاهر آشفته و نابسامانی است (محمدحسینی و همکاران، ۳۹،۱۳۹۸). این در حالی است که جامعه معماری و شهرسازی می‌تواند با تکیه‌بر تخصص و بینش هنری خود شرایط را به‌گونه‌ای فراهم آورد تا ضمن احترام به سرمایه اجتماعی و ذوق و سلیقه عموم شهروندان از اقشار مختلف جامعه سیمای بصری به‌گونه‌ای طراحی کند تا ضمن حفظ هویت و حس تعلق به مکان در میان شهروندان کیفیت معماری و شهرسازی را درزمینه سیمای بصری شهر ارتقاء بخشد (مودتی، ۱۳۹۲). جمعی از مردم پرداختن به نمای ساختمان را یک امر شخصی و مبتنی بر سلیقه‌ی فردی می‌پندارند و برخی نماسازی را کاری بیهوده و تجملی قلمداد می‌کنند (Nasar, 1994). این پژوهش با هدف اکتشاف تفاوت مؤلفه‌های مؤثر بر طراحی نما توسط سه گروه اصلی کارفرمایان، طراحان و ساکنین سعی دارد

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

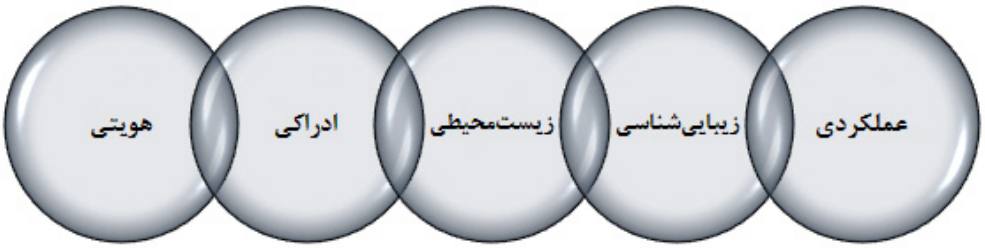
به این سؤال پاسخ بدهد که مؤلفه‌ها به چه میزان دارای تفاوت سهم عاملی در گروه‌های مختلف بهره‌بردار می‌باشند.

۲- مبانی نظری

اهمیت نما در معماری و شهرسازی

نمای شهری متشکل از بناهای شهری است. بی‌تردید نمای هر ساختمان در مجموعه شهری که در آن حضور دارد تأثیرگذار است. درواقع نمای ساختمان‌ها به‌صورت یک صفحه‌نمایش ترکیبات معماری ظاهر می‌گردد. ترکیب‌های معماری حاوی نوعی معنا بوده که قادرند خیال انسان را تحریک نموده و با او ارتباط برقرار نمایند. به همین دلیل است که بخش عمده‌ای از ارتباط انسان با محیط اطراف او از طریق ارتباط بصری و ذهنی وی با ترکیب‌های معماری آن محیط اتفاق می‌افتد. این ارتباط خصلتی بسیار تجریدی دارد که زمینه را برای تحریک ارتباط‌های غیرتجریدی و مشخص‌تر فراهم می‌سازد. (خاک‌زند و دیگران، ۱۶،۱۳۹۳) به عبارتی، معماران با اثر خود تولید «سرمایه فرهنگی» نموده و سرمایه فرهنگی به سطح تحلیل شهروندان از محیط پیرامون، مهارت‌ها، زبان محاوره و برداشت آن‌ها از زیبایی‌شناختی اثر می‌گذارد و حاصل آن موجبات رغبت‌های درونی و ثروت‌های نمادین آنان را در میدان زندگی به‌صورت خصلت، مشروعیت و تشخیص هویدا می‌سازد. (نگارنده، ۱۳۹۹ به نقل از شایان مهر، ۲۴،۱۳۹۸)

از سویی تحولات دهه‌های اخیر در منظر شهرها سبب شد تا تدوین ضوابط و مقررات برای ساماندهی نماهای شهری موردتوجه قرار گیرد. امروزه هویت، نابسامانی و اغتشاشات بصری را می‌توان ازجمله مهم‌ترین انتقادات به منظر شهرها به‌شمار آورد. در این زمینه ابعاد موردتوجه در بررسی تمام مصادیق و مقیاس‌های مورد عمل در طراحی شهری را می‌توان مشتمل بر ابعاد زیر دانست:

تصویر ۱: ابعاد موردتوجه در مقیاس‌های مورد عمل در طراحی شهری
مأخذ: خاک زند و دیگران، ۱۳۹۳، ۱۷

نما در ساختمان‌سازی از اهمیت بصری ـ اجتماعی بالایی برخوردار است. درواقع نما را می‌توان وجه اجتماعی ساختمان و زبان دیالوگ و تعامل آن با فضای اطرافش محسوب نمود؛ همچنین، از دلایل دیگر آن می‌توان به زیبا شدن جلوه ظاهری و بیرونی بنا و درنتیجه آن دورنمایی از سطح کیفی ساکنین آن دانست؛ به همین دلیل است که در دهه‌های اخیر بااهمیت یافتن ارزش زندگی شهری، نما نیز موردتوجه بیشتر طراحان و شهروندان قرار گرفته است.

در فضاهای شهری، نما بدنه محصورکننده فضاها به شمار می‌آید. هر نمایی در فضاهای شهری دارای دو نقش با اهمیت است:

- بخشی از معماری محصورکننده فضا
- جزئی از نظم حاکم بر فضای شهری

درواقع نما پرده‌ای است که درون و بیرون ساختمان را از یکدیگر جدا می‌سازد؛ به همین دلیل نیز عنصری دوبعدی محسوب می‌گردد:

- بعد انفرادی (شخصی)
- بعد اجتماعی

هر بنا دارای چهار جبهه نما بوده که عبارتند از:

- نمای روبه‌رو یا رو کرده به فضای شهری (جبهه اصلی یا فاساد)

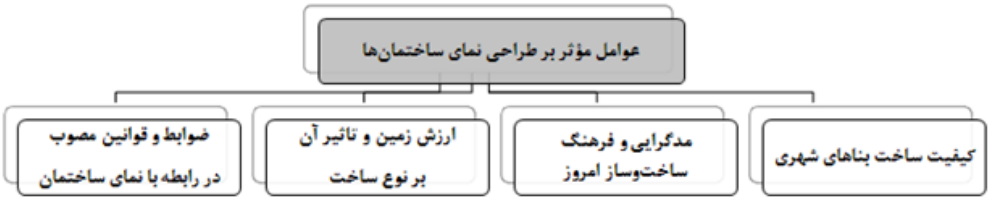
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

- نمای پشت (جبهه پسین)

۴, ۳) دو نمای دیگر در صورت عدم اتصال به بافت پیرامون جبهه فرعی بنا نام دارند.

«کوین لینچ[1]» در مقاله‌ای تحت عنوان در شهر، نما و ظاهر شهر را معیارهایی برای تعیین نما و ظاهر خوب، بر پایه روانشناسی تعیین می‌کند که عبارتند از: «تهییج، تنوع، قابلیت شناسی، خاطره‌انگیزی، سرزندگی، هویت، تصورپذیری، خوانایی، انعطاف‌پذیری، سادگی، وضوح، چیرگی، بخشی از فرم، تطابق با محیط، معناداری و آموزندگی» (کشیر و کفشچیان مقدم، ۴۸،۱۳۹۹) نماهای شهری ترکیبی از اجزای متفاوت می‌باشند که بر اساس اتفاقاتی که در خیابان‌ها و معابر می‌افتد، شکل می‌گیرند.

تصویر ۲: عوامل مؤثر در طراحی نمای بناهای مسکونی مأخذ: (کشیر و کفشچیان مقدم، ۱۳۹۹، ۴۸)

عوامل مؤثر بر طراحی نماهای شهری

کیفیت ساخت بناهای شهری

بررسی رویکردها درزمینه کیفیت ساخت بناهای شهری نشان می‌دهد که رویکردهای نظری موجود پیرامون بحث کیفیت در ساخت بناهای شهری را می‌توان در دو دسته کلی «رویکردهای طراحی کالبدی» و «رویکردهای اجتماعی» طبقه‌بندی نمود. نقطه تمایز این دو شکل را در برخورد با مقوله کیفیت محیط و مؤلفه‌های ذهنی ـ رفتاری حاکم بر جامعه را می‌توان میان معماران و کارفرمایان و سلیقه شهروندان جستجو نمود. (نگارنده، ۱۳۹۹ به نقل از جلودارکریمی و جهانبخش، ۱۳،۱۳۹۵ـ۱۲)

به‌طورکلی معماران نقش قابل‌توجهی در معماری ابنیه خصوصی ندارند و تحت تأثیر تقاضای بازار و مد هستند. می‌توان اذعان نمود سبک معماران تقلیدگرا در بین سبک‌های سنت‌گرا، نوگرا و تجددگرا جریانی است که عامه مردم به سمت آن گرایش پیدا می‌کنند. در این شیوه تقلید صرف از معماری غرب چه در عرصه معنا و چه در حیطه شکل یگانه راه ایجاد فضای جدید دانسته می‌شود. ازنظر معماران این سبک، درواقع معنا خلق نمی‌شود بلکه معنای جدیدی تقلید و تزریق می‌گردد. این گروه‌ها با نگاهی اقتصادی و کاسب‌کارانه به معماری که آن را همچون تجارتی پیچیده می‌پندارند در سطح عمومی معماری ایران نفوذ می‌کند. (حقوقی‌نیا، ۱۱،۱۳۹۴) معمار و طراح واقعی هیچ‌گاه حاضر نخواهند شد به تمام دانسته‌ها، افکار و اندیشه‌های خود پشت نموده و برای پاسخگویی به سلیقه‌های ناپخته لحظه‌ای و زودگذر که آن‌هم نتیجه کار خود معماران است، به طراحی و ساخت هر نمایی رضایت دهد. (شریعت‌رضوی و کسرایی، ۱۲۲،۱۳۹۰) در این میان هستند معمارانی که به خواسته‌های کارفرمایان تن داده و معنای اصلی معماری را کنار می‌گذارند.

«پاکزاد» در مقاله‌ای تحت عنوان «پدیدارشناسی نمای ساختمان‌های مسکونی و سیر تکوینی توقعات از آن» می‌نویسد: «در معماری غرب نما یا فاسد دارای حالت نمایش است، بدین‌صورت که در همان وهله اول کسی را که پشت آن زندگی می‌کند، نشان می‌دهد. همه‌چیز معرف علامت و شخصیت خانوادگی است؛ همه‌چیز طبقه اجتماعی و مالکیت صاحب‌خانه را نشان می‌دهد.»

سلیقه و خواست کارفرما یکی دیگر از عوامل بسیار تعیین‌کننده در معماری بناهای خصوصی به شمار می‌آید که به میزان امکانات اقتصادی او بستگی دارد. هر قشری از جامعه نوع نگاه به معماری و منطق معماری خویش را داراست که همراه با وضعیت مالی او، معماری‌اش را تشکیل می‌دهد. منطق معماری دولتمندی که ثروت خویش را به‌طور اتفاقی به دست آورده و عاری از خصایص یک دولتمندزاده است، منطق یک بی‌دولت عامی است، صرفاً با مقیاس‌های بزرگ‌تر. وی تمایل دارد وجهه مادی آنچه می‌سازد به نمایش می‌گذارد و به این جنبه از بنای خویش مباهات کند تا به بعد هنری‌اش، به

1. Kevin A.Lynch

فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

حجم، نما و مصالح توجه بسیار مبذول می‌دارد. معماری فردی که با اصول و زیبایی‌های معماری، باستانی، سنتی یا غربی آشناست اما دستش خالی است با معماری دولتمندی که ناآشنا به اصول مذکور است و صرفاً به جهت آگاه جلوه دادن خود یا تقلید محض در اندیشه بنایی پرزرق‌وبرق و درعین‌حال متأثر از معماری‌های مذکور است، تفاوت دارد. (حقوقی‌نیا، ۱۲،۱۳۹۴) و کارفرما چون پول دارد کسی نمی‌تواند به او اعتراض کند که صلاحیت اعمال‌نظر را ندارد. (هاشمی، ۱۹،۱۳۹۳) و سرانجام اینکه برخی معماران کار خود را قبل از اتمام می‌فروشند؛ فروختن چیزی که از قبل وجود خارجی نداشته، معمار را در شرایطی قرار خواهد داد که کارفرما توانایی هرگونه دخل و تصرف در آن را خواهد داشت. (افشاری‌نادری، ۷،۱۳۹۳)

مدگرایی و فرهنگ ساخت‌وساز امروز

یکی از مهم‌ترین عوامل روانی ـ اجتماعی که بر احساس زیباشناختی ما اثر می‌گذارند مدل فرهنگی حاکم است. برای مثال می‌توان از مد یا سبکی که در این زمان پذیرفته است نام برد. (پاکزاد و همایون، ۱۱۳،۱۳۹۷) زیبایی در سطح مد و کمی کمتر در سطح سبک تا حدی و به‌طور نسبی تابع عوامل مشخص ذهنی است. در سطح مد مفهوم زیبایی می‌تواند در کمترین مدت تغییر کند. (واعظی، ۳۷،۱۳۹۱) در دهه‌های اخیر [۱۳۸۴ـ۱۳۹۸] نیز مردم تا حدود زیادی از مد پیروی کرده و برای آن‌ها اهمیت بسیاری داشته است. معماری نیز در این دوره تا حدودی تابع مد شده و سیطره آن روزبه‌روز گسترده‌تر شد، در این دوره بود که استفاده از معماری سبک کلاسیک و نئوکلاسیک در نمای بناها در مدت‌زمانی کوتاه در نظر قشر مرفه جامعه به چشم آمد و همه‌گیر شد.

ارزش زمین و تأثیر آن بر نوع ساخت

میزان توان مالی افراد شکل‌دهنده کیفیت معماری بنای آن‌ها و یکی از عوامل بسیار کلیدی و تعیین‌کننده تیپ معماری آنان بوده است. در سال‌های گذشته به دلایل مختلف طبقه اجتماعی نویی ظهور کرده که به‌طورجدی با بحران ارتقای نامتوازن طبقاتی روبه‌روست. بحرانی که از عدم توازن و تعلیق نشأت گرفته است. به این معنی که این طبقه به همان نسبت که رشد اقتصادی موجب ارتقاء طبقاتی‌اش شده، زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی لازم برای این اتفاق را در اختیار نداشته است و ناگهان خود را در موقعیتی دیده که تفاوت زیادی با موقعیت سابقش داشته و به ناچار در وضعی قرار گرفته که مجبور به اتخاذ موضعی تدافعی شده است. موضعی که می‌توان آن را در رفتارهای بسیاری دید. (لنجوانی، ۱۱۱،۱۳۹۰) موضع تدافعی این طبقه نوظهور تفاخر است که گاهی در رفتارهای اجتماعی، گاهی در جزئیاتی مثل شکل ماشین‌ها و خانه‌ها و ... نمودی روشن و آشکار دارد. این ولعی که بخشی از مردم ما به نوع خاصی از تجمل‌گرایی در زندگی امروز شهری از خود نشان می‌دهند، از همین جنس اصرار برای تثبیت موقعیت است؛ اما اصرار این طبقه نوظهور بر تفاخر آن‌ها را دچار مصادیق پیش‌پاافتاده از تجمل‌گرایی می‌کند. مصادیقی که می‌توان در معماری برخی ساختمان‌ها در برخی محلات خاص بالا شهر تهران با آن مواجه شد. تراشیدن حجم بزرگ و مخوف سنگی با استفاده از سبک‌های معماری قرون‌وسطا و این چیزی جز برخورد شتاب‌زده و پیش‌پاافتاده با تجمل‌گرایی در معماری نیست. (واعظی، ۳۷،۱۳۹۱)

اجزای نما

عناصری که به‌عنوان ارکان یک نما شناخته می‌شوند، کلیت و شاکله عمده آن نما را شکل می‌دهند.

«راب کریر» دراین‌باره می‌گوید: «اجزای نما یا ازنظر عملکردی لازم‌اند و یا صرفاً نقش برجسته‌هایی هستند که به خارج نما روح می‌دهند.» (ظریف‌پور لنگرودی و دیگران، ۲۱۹،۱۳۹۹)

شاخص‌های تناسبات، تمیزی، تعادل و نظم در «بُعد عینی» و دلبستگی به مکان، بامعنا بودن، آرامش، خوانایی و جذابیت در «بُعد ذهنی» در اولویت ارزشیابی زیبایی نما قرار دارند. (خاک‌زند و دیگران، ۱۵،۱۳۹۳) تحلیل اشکال و تناسبات، رنگ، مصالح، تزئینات، سن و سبک نمای ساختمانی موردنظر محقق است. مشکل در معماری همان پیکر، ریخت و کالبد است؛ به عبارتی حدود مستقلی که در سطوح ابنیه به‌وضوح قابل‌تشخیص باشد. مشکل کلی نما تقسیمات اصلی آن‌که اشکال کوچک‌تری را پدید می‌آورد، شکل پنجره‌ها و قاب‌هایی که برای تزئینات خُردتر ایجادشده، انواع اشکال موردمطالعه درزمینه نمای ساختمان می‌باشند. تناسبات ابعاد آن‌ها نسبت به خود و نسبت به یکدیگر موضوع دیگری است که بخشی از زیبایی در معماری را رقم می‌زند. (کسروی، ۱۰،۱۳۹۶- ۹)

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

جدول ۱: الزامات و اقدامات پیرامون عناصر پراهمیت در نمای ساختمان

عناصر	الزامات (نبایدها)	اقدامات (بایدها)
فرم، مصالح، رنگ	۱ منع استفاده از نماهای تمام شیشه‌ای یا تمام فلزی ۲ منع استفاده از رنگ‌های نامتعارف و ناهمگون در نمای ساختمان ۳ منع استفاده از مصالح متعدد (حداکثر ۴ نوع) ۴ منع استفاده از فرم‌های نامتعارف در طراحی و احداث بنا ۵ منع استفاده از مصالح بُرنده یا شکننده در محدوده‌ای از ساختمان که در معرض تماس فیزیکی انسان قرار دارد. (طبقه همکف و اول)	۱ ضرورت استفاده از مصالح بادوام، ماندگار و مقاوم در مقابل فرسایش و آلوده شدن در نما در محورها، معابر و یا ساختمان‌های خاص ۲ ضرورت هماهنگی رنگ غالب نما با رنگ ابنیه هم‌جوار ۳ پوشاندن درز انقطاع بین دو ساختمان با مصالح متناسب با نما
ملحقات عناصر تأسیساتی در نما و تابلو	۱ منع طراحی و اجرای عناصر تأسیساتی به‌صورت نمایان در نمای اصلی و جانبی و جداره‌های شهری ساختمان ۲ منع درج نوشته بر نمای ساختمان مازاد بر آنچه در نقشه نمای مصوب مجاز شمرده شده است. ۳ منع استفاده از علائم و نمادهای تفکرت ضد فرهنگی و ضد دینی در نمای ساختمان	۱ عناصر تأسیساتی اعم از مکانیکی، الکتریکی و ... باید در قسمتی از ساختمان که در دید عموم قرار ندارد طراحی، اجرا و نصب گردند. ۲ محل تابلو باید در هنگام طراحی نمای ساختمان طراحی گردد.
پیش‌آمدگی و بازشوها	۱ منع ایجاد هرگونه اختلاف سطح در سطح پایین یا خط زمین در نما نظیر لبه، پله، سکو و ... ۲ منع ایجاد هرگونه پیش‌آمدگی فضای ورودی در معبر عمومی ۳ حد مجاور پیش‌آمدگی عناصری نظیر لبه پنجره‌ها، قرنیز و قاب‌سازی‌های مجاز در فضای معبر عمومی نباید از ۱۰ سانتیمتر تجاوز نماید. ۴ منع استفاده از بازشوهایی با اشکال هندسی نامأنوس و متفاوت در نما	۱ فضای ورودی ساختمان باید خوانا و متناسب با سایر اجزاء نما طراحی گردد. ۲ جهت جلوگیری از لغزش آب بر روی نما و ایجاد لکه، تدابیری نظیر قرنیز برای کف پنجره‌ها پیش‌بینی شود.
بام بنا	۱. منع استفاده از عناصر تأسیساتی در بام بدون پوشش مناسب به‌گونه‌ای که از معابر جانبی قابل‌مشاهده باشد.	۱ خط پیشانی ساختمان، پیش‌آمدگی آن و تراز بام باید با ساختمان‌های هم‌جوار هماهنگی داشته باشد ۲ فرم، نما، رنگ و شکل غالب بام باید با ویژگی‌های معماری مورد تائید شهرداری هماهنگ باشد. ۳ تدابیری نظیر آب‌چکان برای بام جهت جلوگیری از ایجاد لکه ناشی از لغزش آب بر روی نما در نظر گرفته شود.

مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۹ به نقل از کسروی، ۱۳۹۶، صص ۷ ـ ۴

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

تصویر ۳: مهم‌ترین عوامل مؤثر بر نمای ساختمان
مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۹ به نقل از معاونت شهرسازی و معماری، شهرداری تهران

دیدگاه معماران در طراحی نمای ساختمان

نمای ساختمان بخشی مهم از منظر خرد بوده که تأثیر زیادی بر ادراک زیبایی‌شناسانه افراد نسبت به محیط شهری پیرامون آن‌ها دارد؛ به همین سبب توجه پایه‌ای به آن در فرآیند طراحی و تولید یک اثر معماری لازم است. درواقع می‌توان گفت، هر یک از این آثار حاصل تفکر معماران و طراحانی با الگوهای ذهنی متفاوت بوده که ماحصل آن شکل‌گیری سیای بصری و هویت شهر است. (جم و دیگران، ۱۳۹۸، ۱۴۱)

عقیده معمار در رابطه با مؤلفه‌های طراحی نما از بعد زیبایی‌شناسی، حاکی از الگوهای ذهنی معمار و نقش وظایف وی در راستای هویت بخشیدن به سیمای شهری است. این الگوی ذهنی ـ نظری بر اصولی آشکار و آگاهانه که در ذهن معمار سامان‌یافته، در قالب طرح نهایی به مرحله ظهور می‌رسد و به امری واقعی تبدیل‌شده و زبان ابزار یک معمار را شکل می‌دهد. (رضوانی، ۱۳۹۵، ۶۲)

اعمال نقش یا سلیقه شهروندان در طراحی نما

اعمال سلیقه در نمای ساختمان‌های امروز، معنایی ندارد؛ اما درعین‌حال طراح و بسازوبفروشان و پیمانکاران باید جوابگوی مد روز و سلیقه رایج در بازار و موردنظر شهروندان به‌عنوان مشتری باشند؛ درواقع شرایط حاکم بر بازار مسکن معماران را ملزم به جلب رضایت کارفرمایان و دور نماندن از بازار رقابتی مسکن نموده و آنان را وادار به هنرنمایی و خلاقیت در طراحی نمای ساختمان‌ها می‌نماید. بدین ترتیب مالکین و پیمانکاران و بسازبفروش‌ها در پی شاخص نمودن ساختمان‌های خود و جلب رضایت مشتریان بوده و مشتریان نیز به دنبال واحدهای مسکونی می‌باشند که علاوه بر سازگاری با وضعیت اقتصادی و مالی آنان، شخصیت آنان را نمایش دهد. (شیدانه مرید و صارمی، ۱۳۹۴، ۶)

به عبارتی باید گفت امروزه نقش نما از حالت رابط میان بیرون و درون ساختمان پا را فراتر گذاشته و به‌مثابه لباس دوم افراد محسوب می‌گردد. همان‌گونه که لباس افراد معرف شخصیت آنان پنداشتند، نما را نیز معرف شخصیت، ارج و مقام اجتماعی مالکین و ساکنین بنا می‌پندارند. در جوامع غربی نما جنبه نمایشی داشته و نشانه شخصیت خانوادگی، طبقه اجتماعی و مالکیت صاحب آن بنا است. (رضوانی، ۱۳۹۵، ۶۲)

ضوابط و قوانین مصوب در رابطه با نمای ساختمان

در شکل‌گیری هر طرح معماری مناسب دو عامل بسیار مهم وجود دارد یکی رعایت اصول و قواعد و ضوابط و مقررات و دیگری ذوق و سلیقه هنری مهندس معمار. طراحی نما به‌عنوان پوسته خارجی و عامل تظاهر و خودنمایی بنا، می‌تواند اوج هنرنمایی طراح معمار را به نمایش بگذارد. هر جا که ضوابط و مقررات بیشتر و سخت‌تری وجود داشته باشد امکان تک‌روی و بروز سلیقه فردی معمار کمتر خواهد شد و بالعکس.

شکی نیست که فقدان ضوابط کافی و تعلل سازمان‌های تصمیم‌گیرنده منظر شهری در همه این سال‌ها، فرصت طولانی‌ای را برای قدرت‌نمایی سازندگان سبک‌های غربی کلاسیک و نئوکلاسیک ایجاد کرده است. تا پیش از سال ۱۳۸۷ که برای اولین‌بار در مصوبه شورای عالی معماری و شهرسازی، بحث نما و لزوم توجه به آن به‌عنوان عنصر قابل روئیت در معابر اصلی لحاظ می‌شود. نما و منظر شهری نقطه مبهم و مغفول در طرح‌های جامع و تفضیلی محسوب می‌شوند. با طرح این مصوبه که توسط عالی‌ترین مرجع تصمیم‌گیرنده حوزه شهرسازی کشور تدوین‌شده و به تصویب رسیده است، کلیه دستگاه‌های ذی‌ربط ازجمله سازمان نظام‌مهندسی و شهرداری‌ها در یک فرصت پنج‌ساله موظف به تدوین لایحه و آیین‌نامه اجرایی جهت ارتقاء کیفی سیما و منظر شهری می‌شوند. در تهران کمیته‌های نما در معاونت معماری و شهرسازی و همچنین در سطح شهرداری‌های مناطق به‌صورت پایلوت در چند منطقه، از اواخر سال ۱۳۹۰ شروع به فعالیت کرده و تا آذر ۱۳۹۲ و نزدیک به پایان مهلت مذکور، لایحه به شورای شهر ارسال شده ولی به تصویب شورای شهر و کمیسیون ماده ۵ نرسیده است. (رضوانی، ۱۳۹۵، ۶۲) هر چند کمیته‌های نوپای مدیریت نما در یک سال گذشته، در چندین منطقه

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

تهران، با اهداف و شاخص‌های تعیین شده در اصلاح نماهای موجود شهری نقش خود را با جدیت دنبال کرده‌اند، ولی همچنان نقص‌های موجود در بحث ضمانت اجرایی و قانونی ازجمله ارجاع به کمیسیون ماده ۱۰۰، حضور بسیار کمرنگ سازمان نظام‌مهندسی و مهندسان ذی‌صلاح طراح یا ناظر در فرآیند طراحی تا ساخت، موکول شدن کنترل نما به مرحله پس از دریافت پروانه ساختمان، فقدان سیاست‌های تشویقی برای طرح‌های با هویت ایرانی و از همه مهم‌تر جدی نگرفتن موضوعاتی همچون آموزش شهروندی، ارتقاء دانش عمومی و زیبایی‌شناسی و بازدهی عملکردی دستگاه‌های مربوطه که با هدف ساماندهی منظر شهری شکل گرفته‌اند را پایین آورده است. (حقوقی‌نیا، ۱۱،۱۳۹۵)

جدول ۲: اهم نکات مستخرج پیرامون نمای ساختمان در قوانین مصوب ملی

قانون	اهم نکات در بررسی قانون پیرامون سیما و نماهای شهری
ضوابط نماسازی در شهرها	• لحاظ کمترین ضرورت‌ها • طرح محدود نما به‌صورت سطوح قابل‌مشاهده از معابر، عدم شمول همه فضاهای عمومی • عدم محدودیت مصالح برای بخش‌های خاص • عدم استفاده از واژگان تخصصی • ارتباط با سایر قوانین شهرسازی، عدم ارتباط صرف با موضوع نما
ضوابط شهرسازی اسلامی در تهیه طرح‌های شهری	• مطالعه مستمر درباره شهرها و معماری اسلامی گذشته و حال ایران و جهان • تدوین اصول و ضوابط طراحی بر اساس معیارهای اسلامی و الزام مشاوران و مهندسان به رعایت آن • اشاره نکردن به عرصه‌های متفاوت شهری، هسته‌های تاریخی، توسعه‌های میانی و جدید و یا شهرک‌های جدید • عنوان طراحی شهری در ادبیات حقوقی (نما) برای نخستین بار
بند «ب» ماده ۱۳۷ قانون برنامه سوم توسعه کشور	• تحول کیفی در استفاده از واژگان تخصصی: هویت و هویت‌بخشی، سیمای شهرها (سیمای نمای شهری)، فرهنگ معماری و شهرسازی بومی • توجه به مقیاس سیما و کالبد شهر (شهرها و روستاها) • اشاره به ویژگی‌های معماری و شهرسازی بومی و جلوگیری از تخریب بناها و بدنه‌های ارزشمند • طرح کلیات، تعاریف، ضوابط کلی، سازمان اجرایی و بازنگری • رویکرد تأمین سلامت و رفاه، ایجاد شرایط مناسب زندگی، افزایش تعاملات اجتماعی و تنظیم جریان حیات مدنی
ضوابط و مقررات ارتقاء کیفی سیما و منظر شهری	• ارتقاء کیفی سیما و منظر شهری، پاک‌سازی و بهسازی نماهای موجود، مناسب‌سازی معابر پیاده و پیاده‌روها و ساماندهی فضاهای عمومی شهر (مصالح نما، اثاثیه شهری، پوشش گیاهی، تأسیسات شهری، تابلوها و عملکردها) • توجه به بافت‌های موجود به‌موازات توسعه‌های آتی و شهرهای جدید • ارائه ضوابط ساخت‌وساز و نماسازی در بخش تاریخی شهرها برای نخستین بار • طرح مسئولیت‌هایی برای مدیریت شهری بدون تعریف وظایف اجرایی برای شهرداری‌ها • ایجاد «کمیته ارتقاء کیفی سیما و منظر شهری» به دبیری سازمان مسکن با هدف هماهنگی میان نهادهای مدیریت شهری
قوانین و مقررات میراث فرهنگی مرتبط با موضوع نماهای شهری	• دستورالعمل تهیه طرح‌های ویژه بافت تاریخی • تأکید بر موارد «وحدت بافت»، «ارتباط بافت و محیط طبیعی»، هویت شهری، «رعایت مقیاس»، «شکل و گونه معماری و الگوهای شهری»، «فضای باز و سبز»، «دید و منظر» • عدم تعریف وظایف اجرایی برای شهرداری‌ها و سازمان میراث فرهنگی
	• نظارت بر اجرای ضوابط حفاظتی بناها، مجموعه‌ها، محوطه‌ها و بافت‌های تاریخی توسط شوراها • مساعدت، مشارکت در زیباسازی و ایمنی فضاهای فرهنگی، بافت‌ها، آثار تاریخی بازارها با رعایت ویژگی‌های بافت‌های تاریخی • عدم جدیت در معرفی ناظر بر اجرای قانون (خود شورا)

مأخذ: نگارنده، ۱۳۹۹ به نقل از ایوبی و جعفری قوام‌آبادی، ۱۳۹۳، ۹

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

اصول و معیارها در طراحی نماهای شهری

تصویر ذهنی از محیط و منظر ادراک شده را سیما و نمای شهر می‌گویند. شهر یک اثر هنری نیست که هنرمند در خلق آن بتواند ادعای آزادی عمل داشته باشد. بلکه زمینه بصری و عملکردی مشترکی است که همه شهروندان هر روز به ناگزیر در معرض آن قرار گرفته و باید بتوانند از آن استفاده نمایند. حال اگر این زمینه مشترک، سیمایی زشت و ناموزون داشته باشد، تأثیر مخرب روحی و روانی بر استفاده‌کننده خواهد گذاشت. درواقع رضایت‌مندی شهروندان از سیمای شهر بی‌تردید نه‌تنها بر آرامش و کارایی آنان تأثیر دارد، بلکه در ایجاد احساس علاقه‌مندی به مکان و افزایش حس هویت شهری آنان نیز مؤثر است. نیز باید اذعان نمود که سیمای یک شهر درزمانی طولانی و در اثر ساخت‌وسازهای متوالی در شهر شکل گرفته و نماهای شهری نیز که از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر سیمای شهر به شمار می‌آیند، در این فرآیند بلندمدت شکل می‌گیرند. همچنین، طراحی نماهای شهری نه به دست یک معمار یا سازنده و در یک برهه زمانی خاص، بلکه به دست سازندگان و در فواصل نسبتاً بلندمدت شکل می‌گیرد.

سازمان نظام‌مهندسی ساختمان استان تهران در اواخر سال ۱۳۸۷ در راستای رعایت ضوابط و مقررات ارتقاء کیفی سیما و منظر شهری مصوب ۱۳۸۷/۹/۲۵ شورای عالی شهرسازی و معماری ایران، آیین‌نامه اجرایی آن را برای مهندسین ناظر و معمار و تأسیسات الزامی نمود. (واعظی، ۳۷،۱۳۹۱) در پاک‌سازی و بهسازی نماها و جداره‌ها، مناسب‌سازی معابر پیاده راه و ساماندهی منظر شهری، به استناد مفاد بند ۳-۱-۱۷ این شورا در طراحی و اجرای ابنیه، احداث تأسیسات (نظیر چیلر، کولر و ...) به‌صورت نمایان در منظر شهری ممنوع است و تأسیسات باید با تمهیدات مناسب از معرض دید عمومی حذف شوند. در ابنیه موجود به مالکان فرصت داده می‌شود تا طی مدت‌زمان ۳ سال به اصلاح بنا اقدام نمایند. همچنین بنا به استناد به مفاد بند ۳-۲-۱ همان مرجع به مالکین ابنیه فرصت داده می‌شود تا ظرف مدت‌زمان ۵ سال از تاریخ ابلاغ این مصوبه، تمامی ناودان‌ها، سیم‌ها، کابل‌های برق و تلفن، دودکش بخاری، لوله‌های تأسیسات (به‌جز لوله‌های گاز شهری) و نظایر آن به‌تدریج از نماهای شهری حذف و یا به‌گونه‌ای تعبیه کردند که در نما یا جداره‌های شهری قابل روئیت نباشند. لوله‌های گاز شهری نیز باید متناسب با رنگ نمای ساختمان‌ها رنگ‌آمیزی گردند. ضمناً نصب هرگونه سیستم‌های تأسیساتی و ملحقات آن در نمای ساختمان ممنوع است. البته باید گفت بعد از گذشت چند سال از این ابلاغیه، هنوز عزمی جدی برای اجرای آن مشاهده نشده و همچنان نما و سیمای شهری ما روند آشفتگی خود را مدیون بی‌توجهی روزافزون متصدیان ساخت و اداره شهر است. (رضوانی، ۶۲،۱۳۹۵)

در همین راستا «راضیه رضازاده» استاد طراحی شهری دانشگاه علم و صنعت ایران دو رویکرد متفاوت را برای تدوین اصول ساماندهی سیما و نمای شهری بیان می‌دارد

اول: روش هنرمندانه که بر اساس آن اصول و معیارها بر مبنای دید و سلیقه متخصص «هنرمند طراح» تعیین می‌گردد. درواقع این فن‌سالاری بر دیدگاه و خواست و نظر شهروند برتری می‌یابد. در این روش استفاده‌کننده فاقد نظر و یا صلاحیت نظر دهی شناخته شده و طراح به جای وی اظهارنظر می‌نماید.

دوم: در این روش اصول و معیارها بر اساس عکس‌العمل‌ها و تأثیرات محیط بر استفاده‌کننده معین می‌شود. در این روش ارزیابی استفاده‌کننده از محیط، همه از جنبه زیبایی‌شناسی و احساسی مطرح شده و هدف در این شناخت نحوه ارتباط و ویژگی‌های محیط با ادراک و احساس استفاده‌کننده است تا از تأثیر منفی بر وی پیشگیری شود و در قبال محیط تأثیرات مثبت بر مصرف‌کننده بر جای گذارد. (واعظی، ۳۷،۱۳۹۱)

الزاماتی که این شرایط را فراهم نموده و ظواهر مشروعی که محدودیت‌ها را پنهان می‌نماید، توهمی از آزادی را در اذهان تداعی می‌کند. علاوه بر آن، خصلت افراد و انتخاب‌هایی که دارند به شکل محدودی در این رابطه ایفای نقش کرده و مسائل را تحت تأثیر قرار می‌دهد. (شایان مهر، ۲۰،۱۳۹۸)

عوامل مؤثر در ترکیب نمای ساختمان‌ها

نمای هر ساختمان در مجموعه شهری که در آن حضور دارد مؤثر است و این تأثیر را به بدنه خیابان‌ها یا میدان‌هایی که در آن قرار گرفته است، انتقال می‌دهد. نمای ساختمان‌ها به‌صورت یک صفحه‌نمایش ترکیبات معماری ظاهر می‌شود. ترکیب‌های معماری حاوی نوعی معنا می‌باشند که قادرند خیال آدمی را تحریک نموده و با وی ارتباط برقرار نمایند. به همین دلیل بخش عمده‌ای از ارتباط انسان با محیط اطراف وی از طریق ارتباط بصری و ذهنی وی با ترکیب‌های معماری آن محیط اتفاق می‌افتد، این نوع ارتباط که خصلتی بسیار تجریدی دارد، زمینه‌ای برای تحرک ارتباط‌های غیر تجریدی‌تر و مشخص‌تر است. (خاک‌زند، ۱۶،۱۳۹۳)

نمای یک ساختمان وجه اجتماعی ساختمان و زبان مکالمه و تعامل آن با فضای اطراف است. زیبا شدن جلوه ظاهری ساختمان ایجاد دورنمای مناسب برای محلی که ساختمان در آن قرار گرفته است، کمک می‌نماید و دلیلی محکم بر این مدعاست. (نوشادی، ۴،۱۳۹۲) از طرفی نمای شهری از ابعاد حاصل کنار هم قرار گرفتن نمای تک ساختمان‌ها در یک راستا نبوده و در مفهوم گسترده‌تری در ابعاد گوناگون

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023

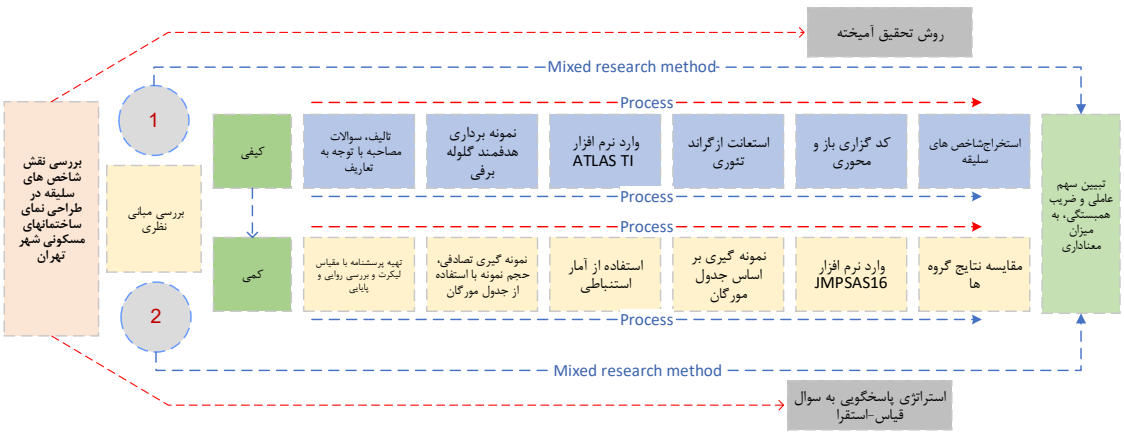
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

(زیبایی‌شناسی، معناشناسی، نشانه‌شناسی، عملکردی، زیست‌محیطی) را در برمی‌گیرد. نمای شهری قسمتی از سیمای شهر است که به اندام‌ها و جزئیات محیط عینیت بخشیده و درواقع ارزنده‌ترین تجربه انسان را در مقیاس انسانی، در محیط شهر می‌آفریند. (شهابیان و گلی‌پورف ۱۰،۱۳۹۶) می‌توان گفت کیفیت و نحوه ساخت بناهای شهری، مد و فرهنگ حاکم برساخت‌وسازها و ارزش زمین تنها در اختیار دانش‌آموختگان و فعالان عرصه شهرسازی یا مدیران شهری نیست و در این میان ضوابط و قوانین مصوب بر موارد فوق تسلط داشته و آن‌ها را کنترل و هدایت می‌نماید. (نگارنده، ۱۳۹۹ به نقل از شهابیان و گلی‌پور، ۱،۱۳۹۶)

۳- روش تحقیق

روش تحقیق حاضر از حیث نوع کاربردی است و از جنبه نوع روش دارای روش ترکیبی لانه به لانه می‌باشد. برای پاسخ دادن به سؤالات تحقیق از روش تحقیق لانه به لانه از نوع کیفی در کمی بهره گرفته می‌شود. ابتدا در قسمت مطالعات مرور نظام‌مندی نسبت به متغیرهای اصلی موضوع صورت می‌گیرد بعد از استخراج متغیرها و ایجاد چارچوب مفهومی سعی می‌شود که به تدقیق سازی متغیرها، مطابق با نمونه موردی به روش دلفی توسط متخصصین صورت گیرد. در نمونه‌گیری کیفی پژوهش حاضر، نخست از ۲۸ متخصص که اشراف کامل به موضوع نحوه طراحی نمای بناهای مسکونی و سلیقه دارند به‌صورت گلوله برفی انتخاب خواهند شد. از آن‌ها بر اساس به‌کارگیری و دارا بودن عوامل و مؤلفه‌های موجود در ارتباط با موضوع نظرخواهی خواهد شد.

سپس در مرحله کمی، مؤلفه‌های مؤثر در طراحی نمای بناهای بدست آمده در مرحله قبل پرسشنامه با طیف لیکرت تدوین و در اختیار کاربران فضایی به‌صورت تصادفی قرار می‌گیرد. جامعه آماری کاربران فضایی می‌باشند و برای اعتبار بخش بیشتر به حجم نمونه گرفته شده از حد بالای جدول مورگان که تعداد ۳۸۴ نفر می‌باشد بهره گرفته می‌شود. برای سهولت در امر تحلیل با آماره‌های استنباطی از نرم‌افزار ORIGINPRO و SIGMAPLOT استفاده می‌شود. در انتها براساس نتایج همبستگی بین متغیرها در گروه با گروه دیگر گرفته می‌شود. روایی پرسشنامه با استفاده از فرمول CVI=0.76 و پایایی با استفاده آلفای کرونباخ=۰،۷۵ می‌باشد.

تصویر ۴: نمودار روند تحقیق

۴- یافته‌های تحقیق

یافته‌های کیفی

در این مرحله، بارها و بارها داده گردآوری‌شده، مرور شده و از زوایای گوناگون به آن توجه شده است. در این مرحله پژوهشگر با مرور مجموعه داده‌های گردآوری‌شده تلاش می‌کند که مفاهیم مستتر در آن را بازشناسد. در این مرحله با ۲۰ متخصص و معمار مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته صورت می‌گیرد و این روند تا اشباع نظری داده‌ها ادامه دارد. برای هر مجموعه به‌صورت مجزا و به‌اختصار، چکیده‌ای کوتاه از مصاحبات انجام‌شده، آورده می‌شود و خروجی نرم‌افزار به‌صورت یک نمودار در ادامه قرار می‌گیرد.

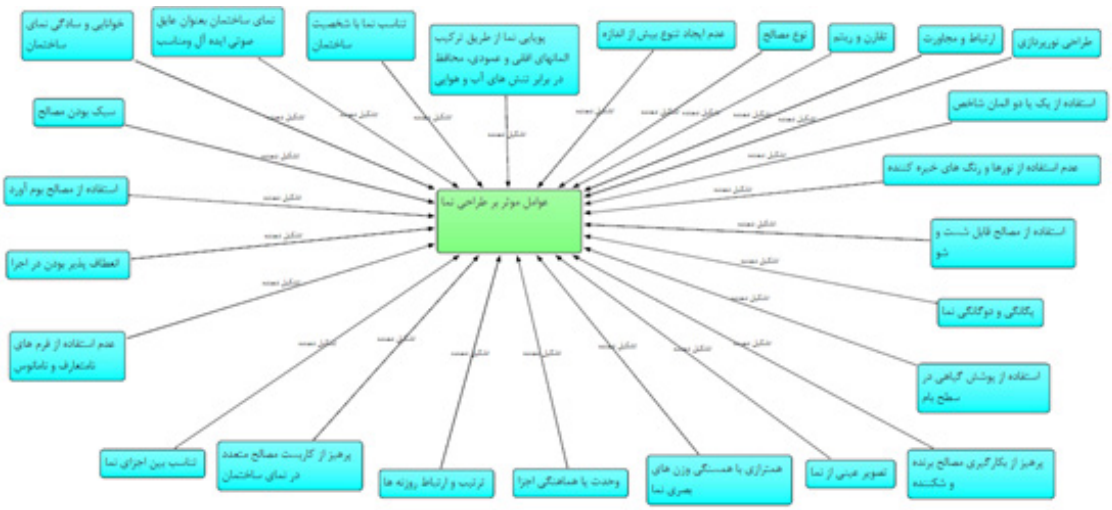
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

جدول ۳: نمونههایی از گزارههای برگرفته از متن مصاحبه و برداشت

افراد	گزارههای برگرفته از متن مصاحبه و برداشت
عبدالرضا زکایی استاد معماری دانشگاه و نویسنده کتاب معماران ایران	ارتباط میان سلیقه مردم در ساخت بناهای مسکونی و جریانی که معماران آن را هدایت می‌کنند به‌صورت کاملاً دوسویه است. از طرفی معماران می‌توانند نظریات و اندیشه‌های خود را در حوزه معماری به مردم تحمیل کنند و از طرف دیگر مردم می‌توانند با سبک زندگی و الگوهایی که برای زندگی‌هایشان انتخاب می‌کنند در هدایت این جریان نقش داشته باشند. اگر به معماری بناهای ۵۰ سال گذشته نگاه کنیم عنصر ظرافت را در طراحی آن‌ها به‌وضوح می‌بینیم. بناهای ایرانی باید اصالت ایرانی داشته باشد و بر اساس سلیقه و روح ایرانی طراحی شده باشد. به نظر من تهران یکی از زشت‌ترین شهرهای جهان است درحالی‌که می‌توانست یکی از بهترین شهرها ازنظر معماری و شهرسازی باشد. از مسائل مطرح و مهم در میان مردم هر سرزمینی، مکان زیست و روح حاکم بر سبک زندگی گذشتگان آن است.
محمد سالاری، رئیس کمیسیون شهرسازی و معماری شورای اسلامی شهر تهران	ازآنجایی‌که در گذشته هیچ‌گونه نظارتی بر روی طراحی نما اعمال نمی‌شد؛ این موضوع موجب شده بود تا هر مالک و یا سازنده‌ای برحسب سلیقه و شرایط خود، اقدام به طراحی و اجرای نمای ساختمان کند. پیامد این موضوع این بوده که منجر به بروز اغتشاش و نابسامانی در منظر و سیمای شهرهای کشور به‌ویژه تهران شده است. در کمیته‌های نما باید فضا باز باشد تا مردم و معتمدین و دیده‌بان‌های شهری مشارکت کنند و رویکرد در جهت تحقق حقوق عمومی شهر باشد. این در حالی است که بعضاً احکامی در کمیته‌های نما صادر می‌شود که سلیقه‌ای است و مبانی ندارد و این باعث شده که خلاقیت‌های قبلی معمارانه از دست برود. لذا این امر یکی از اشکالات جدی در این بخش است.
یکی از اعضای گروه مهندسین آرکاورجاوند	طراحی نما ساختمان مسکونی نکته‌ای مهم است که باید به آن توجه ای ویژه داشت زیرا در هنگام وارد شدن به ساختمان اولین چیزی که جلب‌توجه می‌کند نمای خارجی ساختمان است. توجه داشته باشید که نمای بیرونی ساختمان اگر به‌درستی انجام شود باعث افزایش کیفیت و درجه مادی ساختمان می‌شود و علاوه بر این نمای ساختمان اگر زیبا و خاص باشد در ذهن هر بیننده‌ای به‌صورت اثری به‌یادماندنی ثبت می‌شود. نما ساختمان همچنین باعث زیباسازی و افزایش عمر ساختمان‌های مسکونی می‌شود. در طراحی نما هر ساختمان مسکونی می‌تواند از مصالح مختلفی نظیر سنگ و آجر و شیشه و ... استفاده شود که نمای ساختمان سنگ و نمای آجری ساختمان از قدیمی‌ترین انواع نماها هستند که از زمان‌های گذشته تا به امروز موردتوجه طراحان و معماران ساختمان قرارگرفته‌اند.
محمدمهدی عابدی طراح شهری، مدرس دانشگاه و عضو علمی کمیته نمای منطقه ۲ شهرداری تهران	خیلی جالب است بدانید هنوز مشخص نیست یا حداقل من نمی‌دانم که چه شد که نماهای رومی و کلاسیک وارد ایران شد. البته نکته جالب اینجاست که بسیاری معتقدند که اصلاً این نما محصول خود ایرانی‌ها است؛ یا به قول یکی از اساتید کمیته نمای مناطق، خودِ رومی‌ها به نمای رومی می‌گویند نمای ایرانی! چون شما در کشورهای توسعه‌یافته مشاهده نمی‌کنید که برای نمای مسکونی -به‌خصوص نماهای مسکونی پرتراکم- از تناسبات نمای رومی یا کلاسیک استفاده کنند. چون توقع دیگری از یک نمای مسکونی دارند. به‌هرحال برخی طراحان و سازندگان ایرانی به‌خصوص در تهران هستند که ذائقه بازار را خوب می‌شناسند و ابتکار عمل را در دست گرفته و سلیقه بازار را هم در دست می‌گیرند. ما از نمای هر ساختمانی یک سری توقعات داریم. مثلاً شما از نما و معماری یک بنای فرهنگی توقع دارید که نشان دهد که یک بنای فرهنگی است. یا از یک بنای اداری انتظار دارید که مشخص باشد اداری است. در مورد نمای مسکونی هم همین است. ما از یک نمای مسکونی توقع داریم که آرامش، صمیمیت، مردم‌داری و ... را نشان دهد.
یکی از اعضای شرکت مهندسین مشاور نقش شهر	برای طراحی نما یک ساختمان می‌توان از انواع نماهای کلاسیک، مدرن و ایرانی استفاده کرد که انتخاب هر یک از نماهای خارجی ساختمان سلیقه‌ای است. انتخاب مصالح برای نمای ساختمان مسکونی یکی از مهم‌ترین اصول طراحی نما است که باید موردتوجه قرار بگیرد. شرط رسیدن به یک نمای ایدئال و زیبا این است که بدانیم چه مصالحی را باید در کنار یکدیگر به کار ببریم تا نمای خارجی ساختمان شما خاص و شیک به نظر برسد. به‌طورکلی در طراحی نمای یک ساختمان تنوع رنگ و تنوع بافت از اهمیت زیادی برخوردار است و می‌توان با انتخاب مصالح و مواد مناسب به نمای ساختمان زیبا و مناسبی دست یافت. نمای یک ساختمان بهتر است به‌صورتی طراحی شود که علی‌رغم خاص بودن با ساختمان‌های مجاورش نیز هماهنگی داشته باشد و خط و خطوطی از نماهای موجود در آن منطقه در طراحی نما به چشم بخورد. در طراحی نما، قبل از طراحی فرهنگ و بافت منطقه بایستی موردبررسی قرار گیرد. سپس نتیجه بررسی‌ها را با خلاقیت و هنر معماری ترکیب شود تا به نتیجه‌ای دلخواه و مطلوب رسید.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

افراد	گزاره‌های برگرفته از متن مصاحبه و برداشت
معاون هماهنگی امور عمرانی استان تهران	این در حالی است که استفاده از نماهای خطرناک همچون نمای شیشه‌ای و سنگی که در وقوع زمین‌لرزه بسیار حادثه‌ساز است و نمای رومی و نماهای ناهمخوان با نمای ایرانی و اسلامی نیز بسیار مرسوم به نظر می‌رسد که همین امر نیز یک آشفتگی بصری در شهر ایجاد می‌کند. وضعیت ظاهری ساختمان‌ها به‌قدری آشفته است که در بسیاری از نماهای اجراشده حتی کوچک‌ترین بررسی و نظارت فنی در اجرای آن‌ها و یا بررسی کیفیت مواد مورداستفاده در اتصال نما به سازه صورت نگرفته که در صورت وقوع زمین‌لرزه و یا گذشت زمان خطرات جبران‌ناپذیری برای دیگران به‌ویژه برای عابران و خودروهای پارک شده به همراه خواهد داشت. روندی که تاکنون در نظارت شهرداری‌ها بر ساخت‌وسازها و نماهای شهری وجود داشته، تأکید بر نماسازی و اخذ پایان‌کار و براساس دستورالعمل شورای عالی شهرسازی و معماری ایرانی بوده است و در این مورد مالکان و معماران به‌صورت سلیقه‌ای اقدام کرده‌اند. وی اظهار کرد: در خصوص نماهای شیشه‌ای یا سنگی درصدهایی برای حدنصاب استفاده از مصالح وجود داشته که متأسفانه معماران و مجریان نظارت دقیق بر رعایت اجرای آن‌ها نداشته و بنا داریم در آینده با تدوین دستورالعمل و تشکیل کمیته‌های فنی نماهای شهری نظارت بیشتری بر نحوه اجرای نماها داشته باشیم.

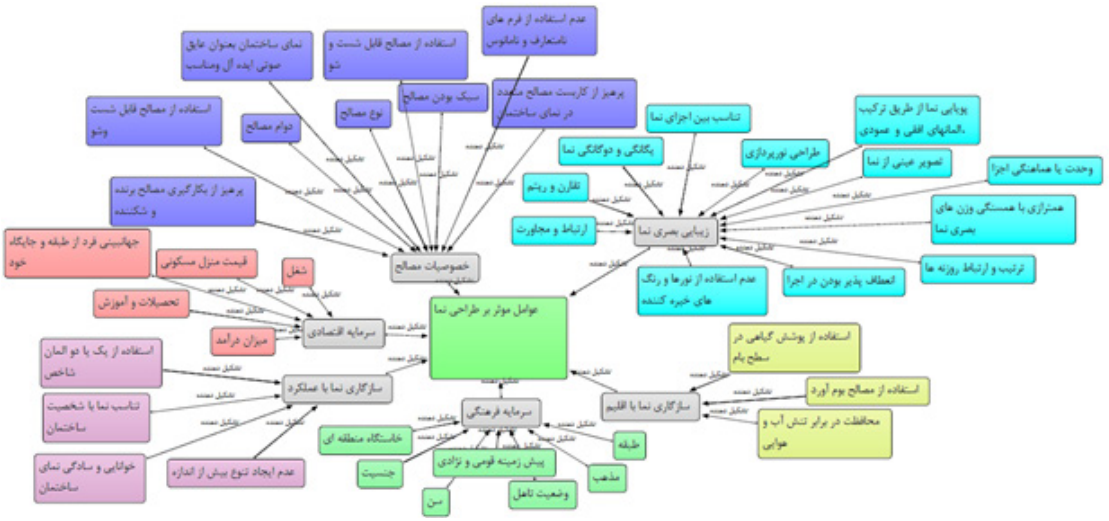

تصویر ۵: کدگذاری باز متون مصاحبه

کدگذاری محوری

در مرحله بعد، کدهای استخراج‌شده دسته‌بندی گردید، همچنین کدها دسته‌بندی، تدقیق و در قسمت‌هایی حذف شدند. تعداد ۲۳ کد به علت عدم انطباق با مبانی نظری حذف گردیدند. کدهای دسته‌بندی‌شده بر مبنای تفسیر و توصیف و انطباق با مفاهیم موجود در ادبیات نظری سلیقه شهروندان در طراحی نماهای مسکونی بود.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

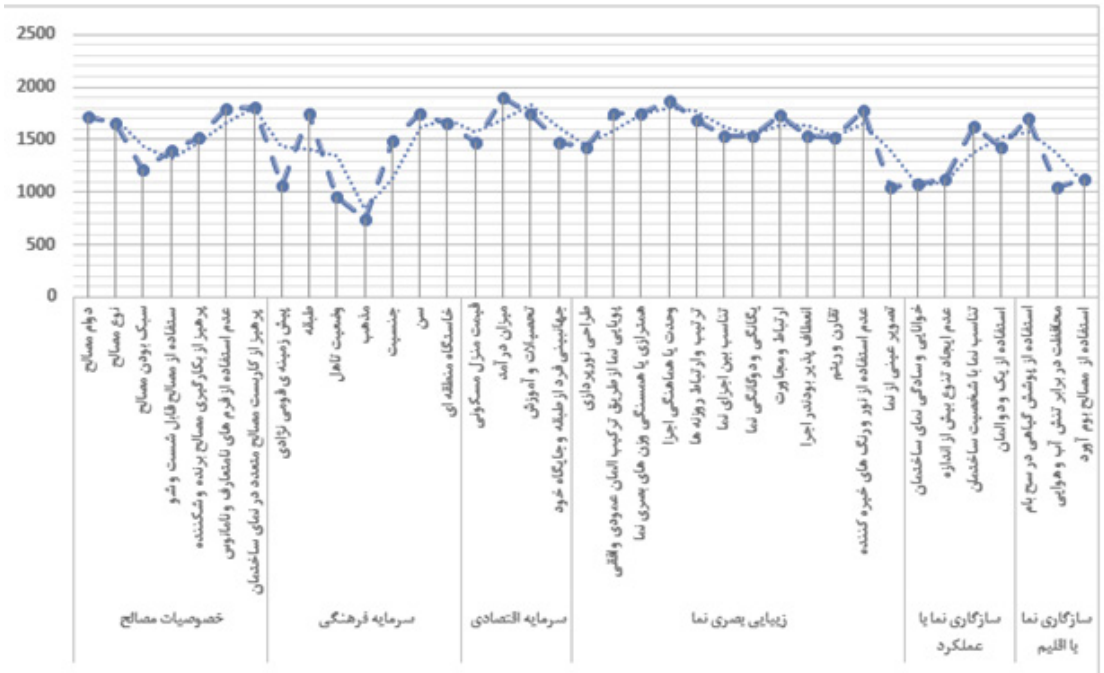
تصویر ۶: کدگذاری محوری و دسته‌بندی کدهای مفهومی

یافته‌های کمی

آماره‌های توصیفی

طبق آمار توصیفی ۲۵۳ نفر (۷۲٫۱٪) از جامعه نمونه، مرد و ۹۸ نفر (۲۷٫۹٪) زن بوده و ۷۴٫۴٪ در گروه سن ۳۰ -۱۸ سال قرار داشتند. در این قسمت، طبق عوامل به کار رفته در عوامل مؤثر در طراحی نما به این تحلیل‌ها پرداخته می‌شود. روش کار چنین است که به تعداد شاخص‌های هر فاکتور (۵ عدد)، سؤال طراحی‌شده و هر سؤال پاسخی بین طیف ۱ تا ۵ دارا می‌باشد. مجموع نمرات شاخص‌های یک فاکتور به معنای امتیازی است که هر فرد به کیفیت موردنظر داده است. پس نمره قابل کسب هر کیفیت بین ۵ تا ۲۵ متغیر می‌باشد. براین اساس دسته‌بندی ایجاد می‌کنیم بدین‌صورت که افرادی که مجموعاً نمره ۵ تا ۱۱ به یک فاکتور داده‌اند، آن را ضعیف برآورد کرده، امتیاز ۱۲ تا ۱۸ نظری متوسط و ۱۹ تا ۲۵ نظری خوب نسبت به آن دارند. مهم‌ترین عوامل به کار رفته در نمودار فراوانی به شرح زیر می‌باشند. در کاربران فضای میزان درآمد بیشترین فراوانی و کمترین فراوانی مربوط به شاخصه مذهب است.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023

تصویر ۷: نمودار فراوانی مؤلفه‌های مؤثر در طراحی نما

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

آماره‌های استنباطی

در این مرحله پس از انتخاب متغیرهای برگزیده از مرحله کیفی، پرسشنامه‌ای تدوین می‌گردد و به‌صورت تصادفی بین کاربران فضایی توزیع می‌گردد. نتایج وارد نرم‌افزار JMP می‌شود برای تحلیل از روابط پیش بین (رگرسیون) و روابط همبستگی استفاده می‌شود. برای بررسی نوع پارامتریک و نا پارامتریک بودن داده‌ها از Two- Sample Kolmogor-ov-Smirnov Test بهره گرفته می‌شود.

جدول ۴: آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن مؤلفه‌های مؤثر در طراحی نما

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	Z کولموگروف اسمیرنوف	p
عوامل کالبدی	۲۷/۷۷	۳/۲۳	۰/۷۹۳	۰/۳۱۴

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌گردد آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای نمره مؤلفه‌های مؤثر در طراحی نما معنادار است (p=۰/۳۱۴) و بنابراین شاخص‌های درونی و بیرونی دارای توزیع نرمالی نیستند و باید از تحلیلهای ناپارامتریک برای آن استفاده کرد.

جدول ۵: ضریب همبستگی مؤلفه‌های مؤثر در طراحی نمای ساختمان‌های مسکونی

		ضریب همبستگی طراحان	سطح معنی‌داری
خصوصیات مصالح	دوام مصالح	۰/۶۴۵	۰,۰۰۰
	نوع مصالح	۰/۷۸۸	۰/۰۰۰
	سبک بودن مصالح	۰/۹۱۳	۰/۰۰۰
	استفاده از مصالح قابل شست‌وشو	۰/۵۱۴	۰/۰۰۰
	پرهیز از به‌کارگیری مصالح برنده و شکننده	۰/۷۴۹	۰/۰۰۰
	عدم استفاده از فرم‌های نامتعارف و نامأنوس	۰/۶۵۶	۰/۰۰۰
	پرهیز از کاربست مصالح متعدد در نمای ساختمان	۰/۸۱۳	۰/۰۰۰
سرمایه فرهنگی	پیش‌زمینه‌ی قومی نژادی	۰/۶۲۵	۰/۰۰۰
	طبقه	۰/۷۱۵	۰/۰۰۰
	وضعیت تأهل	۰//۸۰۶	۰/۰۰۰
	مذهب	۰/۳۱۵	۰/۰۰۰
	جنسیت	۰/۷۵۶	۰/۰۰۰
	سن	۰/۷۹۲	۰/۰۰۰
سرمایه اقتصادی	خاستگاه منطقه‌ای	۰/۷۵۵	۰/۰۰۰
	قیمت منزل مسکونی	۰/۸۴۲	۰/۰۰۰
	میزان درآمد	۰/۵۱۸	۰/۰۰۰
	تحصیلات و آموزش	۰/۳۴۵	۰/۰۰۰
	جهان‌بینی فرد از طبقه و جایگاه خود	۰/۵۸۳	۰/۰۰۰

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

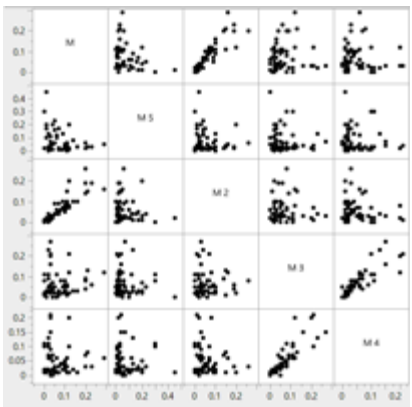
		ضریب همبستگی طراحان	سطح معنی‌داری
زیبایی بصری نما	طراحی نورپردازی	۰/۹۱۹	۰/۰۰۰
	پویایی نما از طریق ترکیب المان عمودی و افقی	۰/۷۵۲	۰/۰۰۰
	همترازی یا همسنگی وزن‌های بصری نما	۰/۵۸۴	۰/۰۰۰
	وحدت یا هماهنگی اجزا	۰/۹۵۸	۰/۰۰۰
	ترتیب و ارتباط روزنه‌ها	۰/۹۲۱	۰,۰۰۰
	تناسب بین اجزای نما	۰/۴۲۱	۰/۰۰۰
	یگانگی و دوگانگی نما	۰/۲۹۶	۰/۰۰۰
	ارتباط و مجاورت	۰/۸۲۱	۰/۰۰۰
	انعطاف‌پذیر بودن در اجرا	۰/۲۸۵	۰/۰۰۰
	تقارن و ریتم	۰/۶۷۵	۰/۰۰۰
سازگاری نما با عملکرد	عدم استفاده از نور و رنگ‌های خیره‌کننده	۰/۷۵۴	۰/۰۰۰
	تصویر عینی از نما	۰/۷۵۶	۰/۰۰۰
	خوانایی و سادگی نمای ساختمان	۰/۶۶۱	۰/۰۰۰
	عدم ایجاد تنوع بیش از اندازه	۰/۸۷۴	۰/۰۰۰
	تناسب نما با شخصیت ساختمان	۰/۲۶۵	۰/۰۰۰
سازگاری نما با اقلیم	استفاده از یک و دو المان	۰/۷۲۷	۰/۰۰۰
	استفاده از پوشش گیاهی در سطح بام	۰/۳۳۱	۰/۰۰۰
	محافظت در برابر تنش آب و هوایی	۰/۵۵۳	۰/۰۰۰

براساس نتایج بدست آمده از جدول همبستگی مشخص می‌شود که در بین کاربران فضایی مؤلفه وحدت یا هماهنگی اجزا با مقدار (۰/۹۵۸) ضریب همبستگی با دیگر مؤلفه‌ها و کمترین مربوط به تناسب نما با شخصیت ساختمان با دیگر مؤلفه‌ها است مقدار (۰/۲۶۵) است.

رگرسیون

برای استفاده از نوع رگرسیون خطی و یا چند متغیره از نمودار ماتریس همبستگی درونی متغیرها استفاده می‌شود. پس از ترسیم نمودار ماتریس همبستگی مشخص گردید عوامل فاقد رابطه خطی می‌باشند پس بهره گیره از رگرسیون چند متغیره صحیح می‌باشد.

براساس یافته‌های طبقه‌بندی شده از کاربران فضایی مؤلفه عدم استفاده از فرم‌های نامتعارف و نامأنوس، سن، انعطاف‌پذیر بودن در اجرا، تقارن و ریتم با مقدار (۱/۰۰۰) و کمترین مربوط به جنسیت با مقدار (۰/۳۵۵) در گروه ساکنین مؤلفه سن، ارتباط و مجاورت با مقدار (۱/۰۰۰) و کمترین مربوط مذهب با مقدار (۰/۳۸۱) است.

تصویر ۸: نمودار ماتریس همبستگی عوامل

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

جدول ۶: رگرسیون چند متغیره از مؤلفه‌های مؤثر در طراحی نما

مقیاس	ضریب تعیین	F	β	t	درجه آزادی	معنی‌داری
دوام مصالح	۰/۶۷۲	۶۲۷/۲۴۵	۰/۶۶۵	۱۲/۲۳۱	۳۸۴	۰/۰۰۱
نوع مصالح	۰/۸۲۰	۴۲۸/۲۵۵	۰/۴۸۳	۱۶/۸۹۷	۳۸۴	۰/۰۰۲
سبک بودن مصالح	۰/۷۸۹	۵۲۷/۳۸۳	۰/۴۶۴	۳۶/۴۵۸	۳۸۴	۰/۰۰۲
استفاده از مصالح قابل شست‌وشو	۰/۶۵۸	۲۵۹/۹۱۱	۰/۴۵۲	۳۶/۴۵۸	۳۸۴	۰/۰۰۳
پرهیز از به‌کارگیری مصالح برنده و شکننده	۰/۸۱۵	۲۴۳/۵۶۴	۰/۴۶۳	۲۴/۵۶۴	۳۸۴	۰/۰۰۱
عدم استفاده از فرم‌های نامتعارف و نامأنوس	۱/۰۰۰	۶۲۱/۶۱۱	۰/۴۷۲	۲۹/۳۲۵	۳۸۴	۰/۰۰۷
پرهیز از کاربست مصالح متعدد در نمای ساختمان	۰/۸۹۵	۸۷۲/۶۱۹	۰/۶۶۱	۲۵/۷۲۸	۳۸۴	۰/۰۰۴
پیش‌زمینه‌ی قومی نژادی	۰/۷۵۶	۳۴۹/۶۵۲	۰/۴۵۲	۲۱/۸۵۲	۳۸۴	۰/۰۰۰
طبقه	۰/۷۲۳	۲۸۵/۹۴۱	۰/۴۰۱	۳۵/۵۵۵	۳۸۴	۰/۰۰۹
وضعیت تأهل	۰/۷۴۵	۷۸۶/۷۶۳	۰/۴۱۴	۲۸/۱۲۶	۳۸۴	۰/۰۱۱
مذهب	۰/۷۹۵	۱۵۳/۹۴۳	۰/۴۲۱	۳۴/۸۷۸	۳۸۴	۰/۰۰۸
جنسیت	۰/۳۵۵	۴۸۵/۶۲۴	۰/۴۲۱	۹۲/۲۸۸	۳۸۴	۰/۰۰۷
سن	۱/۰۰۰	۵۷۴/۰۳۴	۰/۶۱۵	۵۵/۵۳۸	۳۸۴	۰/۰۰۶
خاستگاه منطقه‌ای	۰/۹۱۳	۵۶۹/۸۳۸	۰/۴۲۴	۸۶/۲۷۶	۳۸۴	۰/۰۰۸
قیمت منزل مسکونی	۰/۵۲۲	۹۲۱/۸۶۴	۰/۴۲۳	۴۴/۵۵۴	۳۸۴	۰/۰۰۴
میزان درآمد	۰/۶۸۵	۵۸۲/۳۵۱	۰/۴۵۴	۲۲/۳۴۶	۳۸۴	۰/۰۰۱
تحصیلات و آموزش	۰/۶۹۵	۴۴۷/۶۵۸	۰/۵۲۱	۸۶/۳۲۱	۳۸۴	۰/۰۰۷
جهان‌بینی فرد از طبقه و جایگاه خود	۰/۳۵۶	۶۸۳/۹۵۸	۰/۴۱۴	۱۸/۵۶۴	۳۸۴	۰/۰۲۱
طراحی نورپردازی	۰/۴۲۵	۸۷۵/۶۲۰	۰/۴۲۱	۱۸/۸۲۳	۳۸۴	۰/۰۱۴
پویایی نما از طریق ترکیب المان عمودی و افقی	۰/۷۰۶	۳۲۵/۳۶۲	۰/۴۲۱	۱۴/۵۶۲	۳۸۴	۰/۰۰۹
همترازی یا همسنگی وزن‌های بصری نما	۰/۷۲۳	۷۴۲/۳۸۲	۰/۶۱۵	۴۸/۵۶۶	۳۸۴	۰/۰۰۶
وحدت یا هماهنگی اجزا	۰/۶۸۹	۶۷۵/۳۲۵	۰/۴۲۴	۲۳/۸۵۸	۳۸۴	۰/۰۰۹
ترتیب و ارتباط روزنه‌ها	۰/۹۵۱	۴۸۱/۱۸۵	۰/۲۱۳	۳۹/۲۳۱	۳۸۴	۰/۰۰۸
تناسب بین اجزای نما	۰/۸۶۹	۲۵۱/۳۶۵	۰/۴۲۵	۵۷/۸۷۷	۳۸۴	۰/۰۰۶
یگانگی و دوگانگی نما	۰/۶۶۱	۸۱۵/۴۶۹	۰/۴۱۴	۶۳/۴۵۸	۳۸۴	۰/۰۰۷
ارتباط و مجاورت	۰/۵۸۱	۲۵۱/۷۴۲	۰/۴۲۱	۴۱/۴۵۸	۳۸۴	۰/۰۰۴
انعطاف‌پذیر بودن در اجرا	۱/۰۰۰	۵۴۱/۲۲۳	۰/۴۲۱	۵۲/۹۸۵	۳۸۴	۰/۰۰۸
تقارن و ریتم	۱/۰۰۰	۸۵۲/۲۱۹	۰/۶۱۵	۸۴/۳۲۵	۳۸۴	۰/۰۰۶
عدم استفاده از نور و رنگ‌های خیره‌کننده	۰/۵۱۱	۲۴۹/۵۷۵	۰/۴۲۴	۲۵/۷۲۲	۳۸۴	۰/۰۱۱
تصویر عینی از نما	۰/۵۴۲	۲۵۴/۱۵۴	۰/۴۲۳	۴۵/۸۸۲	۳۸۴	۰/۰۰۶
خوانایی و سادگی نمای ساختمان	۰/۷۲۵	۴۵۸/۲۸۸	۰/۵۱۱	۴۸/۱۲۱	۳۸۴	۰/۰۱۱
عدم ایجاد تنوع بیش از اندازه	۰/۷۴۶	۴۸۸/۲۳۹	۰/۲۸۴	۴۷/۹۶۳	۳۸۴	۰/۰۱۳
تناسب نما با شخصیت ساختمان	۰/۸۷۵	۲۲۵/۳۶۹	۰/۳۲۶	۰/۴۲۱	۳۸۴	۰/۰۱۵
استفاده از یک و دو المان	۰/۸۶۳	۲۵۵/۶۱۴	۰/۷۴۵	۰/۲۴۶	۳۸۴	۰/۰۱۲
استفاده از پوشش گیاهی در سطح بام	۰/۷۹۲	۲۱۴/۳۴۹	۰/۶۹۹	۰/۸۲۱	۳۸۴	۰/۰۰۸
محافظت در برابر تنش آب و هوایی	۰/۶۹۸	۲۱۵/۶۹۸	۰/۴۵۲	۰/۲۸۵	۳۸۴	۰/۰۰۹

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

۵- بحث

بر اساس یافته‌های بدست آمده مشخص شد که مؤلفه‌های گوناگون در ۶ دسته تقسیم‌بندی می‌شوند، زیبایی بصری نما، سازگاری نما با اقلیم، سرمایه فرهنگی، سازگاری با عملکردی، سرمایه اقتصادی، خصوصیات مصالح، بیشترین تعداد خصیصه‌ها و یا مقوله‌های مختلف مربوط به زیبایی بصری نما و خصوصیات مصالح است این امر تأکید به پرکاربرد بوده خصیصه‌ها و توجه به این ابعاد در طراحی نمای عنوان شده است بیشترین برجستگی مربوط به وحدت هماهنگی در اجزا، با تعداد ۲۶ و کمترین مربوط به مقوله خواستگاه منطقه‌ای منتسب به بعد سرمایه فرهنگی است. در آماره توصیفی و استنباطی از لحاظ نتیجه تفاوت وجود دارد و باید به نتایج آماره استنباطی به‌عنوان واحد تحلیل توجه نمود اما حمایت میانگین حرکتی از پراکنش داده‌ای تأکیدی بر انتخاب درست مؤلفه‌هاست. در آماره همبستگی وحدت یا هماهنگی اجزا با دیگر مؤلفه‌ها دارای همبستگی بیشتری است و با توجه و تأکید به اجرای آن نمی‌توان دیگر مؤلفه‌ها را به میزان قابل‌توجهی ارتقا داد که این امر در سازگاری نما با عملکرد در مؤلفه تناسب با شخصیت ساختمان با مقدار کم است امام در سهم عاملی نشان داده شد که در هریک از ابعاد یک عامل مهم و تأثیرگذار وجود دارد.

۶- نتیجه‌گیری

نقطه‌ی تلاقی معمار و تمام آموزه‌ها، تفکر و دانسته‌های نظری‌اش با سلیقه مردم، همواره یکی از نقاط چالش‌برانگیز در مسیر طراحی معماری است. این مسئله بیشترین اهمیت خود را در حوزه‌ی معماری نمای بناهای مسکونی به‌عنوان اختصاصی‌ترین انتخاب افراد درزمینه ی معماری آشکار می‌سازد. برخلاف باورهای رایج برآمده از رویکردهای دیرینه‌ی زیباشناختی، ذائقه یا داوری زیباشناختی نه یک موهبت ذاتی، بلکه یک توانایی اجتماعی است که از طریق آموزش و طی روند اجتماعی شدن به دست می‌آید؛ و افراد به نسبت بهره‌ای که از امکانات و شرایط اجتماعی می‌برند، سطوح مختلفی از درک زیباشناختی را به خود اختصاص داده و درنتیجه از فرهنگ ذائقه‌ای متفاوتی بهره می‌گیرند که خود را در انتخاب‌های فرهنگی آنان آشکار می‌کند. انتخاب‌هایی که اگرچه در ابتدا بر مبنای ارزش‌های برآمده از داشته‌های اجتماعی افراد صورت می‌گیرند، اما همچنین تحت تأثیر سازوکارهایی خارج از این محدوده قرار می‌گیرند. در این میان، معماری به‌عنوان یکی از ماندگارترین و آشکارترین این انتخاب‌ها گرایش‌های زیباشناختی و ذائقه‌ی افراد را فاش می‌کند. این پژوهش نشان داد که مؤلفه‌ها در جنبه‌های گوناگون بر شکل‌گیری و طراحی نماها به‌صورت گسترده مؤثر هستند ولی به نظر شکافی بین گروه کارفرمایان، طراحان و گروه ساکنین وجود دارد و معماران برای طراحی‌های خود کارفرمایان را محور اصلی و رضایت او را شرط کافی می‌دانند در حالی که بهره‌وران اصلی ساکنین می‌باشند که نگاه آن‌ها در طراحی دخالت ندارد برای این منظور و نزدیکی نظریات این سه گروه راهکارهای زیر پیشنهاد می‌گردد:

- ارائه مطالعات پایه‌ای درباره سلیقه بهره‌وران، ساکنین و مخاطبان ساختمان‌های طراحی شده به همراه طرح ارائه شده به کمیته سیما و منظر جهت اخذ تأییدیه
- حضور ساکنین و یا کاربران فضایی در جهت پرسش و پاسخ با طیف گاتمن در مورد زیبایی نمای طراحی شده
- ایجاد ارتباط پیوسته از طریق فرهنگ‌سازی رسانه‌ای و بهره‌گیری از سامانه‌های هوشمند جهت همسوسازی سلیقه سه گروه و نزدیکی عقیده به معماری بومی ایرانی
- تأکید به نماهای ایرانی و آشنایی مردم و کارفرمایان با بناهای فاخر ایرانی و معرفی ساختار فضایی و کالبدی آن‌ها

منابع

۱. ایمانی، نادیه، ظفرمندی، سویل؛ ۱۳۹۶، مبادی سلیقه در معماری. باغ نظر، شماره ۵۳، صص ۴۰ ـ ۳۳.

۲. تراب‌زاده، نگار؛ ۱۳۹۴، تناظر سرمایه و مصرف در معماری ساختمان‌های مسکونی تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه علم و فرهنگ، تهران.

۳. جم، فاطمه، عظمتی، حمیدرضا، قنبران، عبدالمجید، صالح صدق‌پور، بهرام؛ ۱۳۹۸، شناسایی و دسته‌بندی الگوهای ذهنی معماران در قضاوت زیبایی شناسانه نمای ساختمان‌های مسکونی آپارتمانی با کاربست تحلیل عامل Q. اندیشه معماری، شماره ۵، صص ۱۵۴ ـ ۱۴۱.

۴. جلودارکریمی، الهه، جهانبخش، حیدر؛ ۱۳۹۵، بررسی مؤلفه‌های مؤثر بر ارتقاء کیفیت و درک بهتر محیط با هدف دستیابی به مجموعه مسکونی ایده‌آل (نمونه موردی: منطقه ۲۲ تهران). سومین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در عمران، معماری و شهرسازی، برلین.

۵. حقوقی‌نیا، نیما؛ ۱۳۹۴، علل تمایل شهروندان تهرانی به معماری و نمای کلاسیک (نئوکلاسیک) در دهه اخیر در تهران. کنفرانس ملی چالش‌های معاصر در معماری، منظر و شهرسازی، تهران.

۶. خاک زند، مهدی، محمدی، مریم، جم، فاطمه، آقابزرگی، کوروش؛ ۱۳۹۳، شناسایی عوامل مؤثر بر طراحی بدنه‌های شهری با تأکید بر ابعاد زیبایی‌شناسی و زیست‌محیطی (مطالعه موردی: خیابان ولیعصر (عج) شهر قشم). مطالعات شهری، شماره ۱۰، صص ۲۶ ـ ۱۵.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۷۲ . پاییز ۱۴۰۲
Urban managment
No.72 Autumn 2023

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]

۷. رضوانی، علیرضا؛ ۱۳۹۵، روح شهر بازتعریفی از شهر، فضاهای شهری و تبیین شاخص‌های روح‌بخش. معماری سبز، شماره ۴، صص ۷۹ ـ ۵۵.
۸. شریعت‌رضوی، امیررضا، کسرایی، امیرحسین؛ ۱۳۹۰، معماری سلیقه نیست (بخش اول). همشهری معماری، شماره ۱۲، ص ۱۲۲.
۹. شهابیان، پویان، گلی‌پور، مرجان؛ ۱۳۹۶، مدیریت بصری شهر با تأکید برنماهای ساختمان. پنجمین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
۱۰. شهبازی، مهرداد، یگانه، منصور، بمانیان، محمدرضا؛ ۱۳۹۹، شناسایی عوامل کالبدی- فضایی مؤثر بر سرزندگی محیطی در فضاهای باز مجموعه مسکونی از دیدگاه طراحان و ساکنین، مورد مطالعاتی: مجتمع‌های مسکونی شهر تهران، آرمان‌شهر، دوره ۱۳، شماره ۳۰، ۱۱۷-۱۳۷.
۱۱. شیدانه مرید، میرزاعلی، صارمی، حمیدرضا؛ ۱۳۹۴، عدم هماهنگی نماهای شهری در شهر تهران و راهکارهایی برای بهبود آن (نمونه موردی: خیابان استاد حسن بنا جنوبی (مجیدیه جنوبی)). کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط‌زیست، بروجرد.
۱۲. ظریف‌پور لنگرودی، آناهیتا، البرزی، فریبا، سهیلی، جمال‌الدین؛ ۱۳۹۹، تبیین نقش نماهای شهری در ایجاد دلبستگی به مکان در بین شهروندان (نمونه موردی: نماهای مسکونی شهر تهران). برنامه‌ریزی شهری، شماره پیاپی ۴۰، صص ۲۳۲ ـ ۲۱۷.
۱۳. عطارد، فرانک، کاشی، حسین؛ ۱۳۹۶، عناصر تشکیل‌دهنده فضاها و جداره‌های شهری. آرمان‌شهر، شماره ۲۱، صص ۱۹۲ ـ ۱۷۳.
۱۴. کسروی، رضا؛ ۱۳۹۶، از زیباشناسی تا زیباشناسی نمای ساختمان‌های مسکونی منطقه ۱۷ شهرداری تهران. هنر و تمدن شرق، شماره ۱۸، صص ۱۴ ـ ۷.
۱۵. کشیر، ملیحه، کفشچیان مقدم، اصغر؛ ۱۳۹۹، بررسی تأثیر کیفیت‌های بصری محیط بر نقاشی دیواری. پیکره، شماره ۱۹، صص ۵۵ ـ ۴۲.
۱۶. لنجوانی، علیرضا؛ ۱۳۹۰، نه هر که سر بتراشد قلندری داند. همشهری معماری، شماره ۱۲، ص ۱۱۱.
۱۷. قاسمی، نسیم، صفوی، علی، صارمی، حمیدرضا، عسگری، علی. (۱۴۰۱). کنترل هوشمند ترافیک بر مبنای مدل ترکیبی منطق فازی و یادگیری تقویتی. پژوهشنامه حمل‌ونقل، (), -. doi: 10.22034/tri.2022.309743.2964
۱۸. مودتی، شیما؛ ۱۳۹۲، بررسی ذائقه معماری خانه در سیمای شهر تهران پس از انقلاب اسلامی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد پژوهش هنر، دانشکده هنرهای کاربردی، دانشگاه هنر، تهران.
۱۹. مؤمنی، کورش، عطاریان، کورش، محبیان، مصطفی؛ ۱۳۹۹، بازشناسی هویت فرهنگ اسلامی در معماری نماهای ورودی (مطالعه موردی: خانه‌های بافت قدیم دزفول). اندیشه‌های معماری، شماره ۷، صص ۲۸ ـ ۱۴.
۲۰. نوشادی، نرجس، هروی، حسنیه؛ ۱۳۹۲، نما عنصری مؤثر در هویت شهری. اولین همایش ملی معماری، مرمت، شهرسازی و محیط‌زیست پایدار، همدان.
۲۱. هاشمی، رضا؛ ۱۳۹۳، صلاحیت کارفرما. معمار، شماره ۸۵، صص ۱۹ ـ ۱۸.
۲۲. واعظی، مهدی؛ ۱۳۹۱، تبیین راهکارهای ارتقاء هویت کالبدی در مؤلفه‌های منظر شهری (نمونه موردی: محور اصلی اسلام‌شهر، حدفاصل میدان نماز تا تقاطع باغ فیض). پایان‌نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران.
۲۳. وحدت، سلمان، رضایی‌راد، هادی؛ ۱۳۹۶، ارتقاء ارزش‌های بصری در کریدورهای دید شهری قشم (نمونه موردی: میدان انقلاب زنجان). گلستان، شماره ۲۳، صص ۹۶ ـ ۶۹.

24. Nasar, J (1994), Urban Design Aesthetics the Evaluative Qualities of Building Exteriors. Environment and Behavior; 26.
25. Scruten, R (2006), Design and Aesthetics. Edited by Jeory Palmer and Mo Dodsen. London: Routledge.
26. Dadashpoor H, Ghasemi N. Changing Regional Spatial Structure of the Population and Activity The Case of West Azerbaijan Province, Iran. IJAUP. 2017; 27 (2):137-151 URL: http://ijaup.iust.ac.ir/article-1-350-en.html
27. Ghasemi, N, Safavi, A, Saremi, H, Asgary, A. (2022). Assessing the impact of Internet of Things (IoT) on urban multi-modal mobility for optimal routing: A meta-review. International Journal of Transportation Engineering, (), -. doi: 10.22119/ijte.2022.306192.1590

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-04]